

C/2023/862

8.12.2023

Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Politika v oblasti vody: mezi dezertifikací a sekuritizací – Čas pro modrou diplomacii**(stanovisko z vlastní iniciativy)**

(C/2023/862)

Zpravodaj: **Ioannis VARDAKASTANIS**Spoluzpravodajka: **Milena ANGELOVA**

Rozhodnutí plenárního shromáždění	24. 1. 2023
Právní základ	čl. 52 odst. 2 jednacího řádu stanovisko z vlastní iniciativy
Odpovědná sekce	Vnější vztahy
Přijato v sekci	18. 7. 2023
Přijato na plenárním zasedání	21. 9. 2023
Plenární zasedání č.	581
Výsledek hlasování	
(pro/proti/zdrželi se hlasování)	223/1/4

1. Závěry a doporučení

1.1. Vzhledem k průřezové povaze vody a ke skutečnosti, že její nedostatek je celosvětovým problémem, je zapotřebí společný a komplexní přístup v celosvětovém měřítku. Evropský hospodářský a sociální výbor (EHSV) proto požaduje, aby byl široce uplatňován přístup založený na vzájemné provázanosti ⁽¹⁾ a aby byly při rozvoji a provádění modré diplomacie plně zohledněny zkušenosti a osvědčené postupy členských států, podniků, organizací občanské společnosti a místních komunit.

1.2. Voda je vzhledem k tomu, že na celém světě vzrůstá její nedostatek, chápána jako strategické bezpečnostní aktivum, které zajišťuje výhodnou pozici těm státům, jež nad ním mají kontrolu. Za tímto účelem by se EU měla více zaměřovat na modrou diplomacii a zefektivnit ji ve své zahraniční politice a vnějších vztazích, včetně politik v oblasti sousedství, obchodu a rozvoje. Zpráva Světového ekonomického fóra o globálních rizicích řadí nedostatek vody mezi nejpravděpodobnější hrozby s největším dopadem. Voda by se však mohla stát nástrojem míru a rozvoje. Proto je zapotřebí rozhodných opatření v oblasti modré diplomacie.

1.3. Vzhledem k tomu, že významný dopad na stav vody má změna klimatu, jsou klimatická diplomacie a modrá diplomacie úzce propojeny. Vedle primární podpory globálních opatření pro boj proti změně klimatu musí EU v rámci své strategie pro přizpůsobení se této změně zaměřit své úsilí na spolupráci při řešení důsledků klimatické krize. Modrá diplomacie je rovněž neoddelitelně spjata s diplomacií EU v oblasti zdraví, neboť odpovídající, přístupné a cenově dostupné služby v oblasti vody, sanitárních zařízení a hygieny („WASH“) jsou nezbytné pro veřejné zdraví a lidský rozvoj.

1.4. Voda není pouhou komoditou, ale veřejným statkem zásadním pro lidský život. EU by měla podporovat snadný a nepřetržitý přístup k cenově dostupné vodě pro všechny na celém světě a usnadňovat udržitelné hospodaření s vodou a odpadními vodami prostřednictvím spolupráce v oblasti infrastruktury, technologií a odborných znalostí v rámci hospodářských partnerství a rozvojové spolupráce. Vynikajícím nástrojem je v tomto ohledu strategie Global Gateway ⁽²⁾, a to i s ohledem na cíle Strategie evropské hospodářské bezpečnosti ⁽³⁾, zejména na její prioritu týkající se partnerství a dalšího posilování spolupráce se zeměmi po celém světě.

⁽¹⁾ Tento přístup zavedla Unie pro Středomoří jako součást rámce pro opatření v oblasti vodohospodářství do roku 2030.

⁽²⁾ Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Global Gateway (stanovisko z vlastní iniciativy) (JOIN(2021) 30 final) (Úř. věst. C 323, 26.8.2022, s. 27).

⁽³⁾ JOIN(2023) 20 final, Brusel, 20.6.2023.

1.5. Přidělení odpovídajících – veřejných a soukromých – finančních prostředků na zlepšení stávajících zařízení a infrastruktury a na výstavbu nových je základní podmínkou umožňující v mezinárodním měřítku zajistit celosvětové populaci spravedlivý přístup k čisté vodě a sanitárním zařízením. Zlepšení hospodaření s vodou vyžaduje investice do výzkumu, inovací a sdílení znalostí, jakož i do zavádění nových a pokročilých technologií, včetně digitálních vodohospodářských řešení. Vyžaduje rovněž zlepšení infrastruktury sloužící protipovodňové ochraně a ochraně vod. Jak ukázaly nedávné konflikty, je rovněž třeba věnovat větší pozornost mezinárodním opatřením zajišťujícím bezpečnost kritické infrastruktury, včetně kybernetické bezpečnosti a zabezpečením před přírodními katastrofami a fyzickými útoky.

1.6. EU by měla zvýšit povědomí o zásadní úloze vody a zajistit lepší pochopení vzájemných propojení mezi různými funkcemi vody a vzájemné závislosti různých subjektů. Mělo by být zřízeno evropské středisko pro vodu, jež by pomáhalo členským státům i dalším zemím v evropském sousedství i mimo něj, které se ocitnou v nouzi.

1.7. Toto evropské středisko pro vodu by mělo upozorňovat na případy příkladné spolupráce mezi členskými státy EU, které sdílejí řeky a jezera, jakož i na případy, kdy tato spolupráce nedosahuje požadované úrovně, a doporučovat politické nástroje na prosazování politických cílů modré dohody.

1.8. EU by měla rovněž posílit a podpořit síť modré diplomacie vzhledem k tomu, že modrá diplomacie vyžaduje spolupráci mezi různými subjekty: zástupci vlád, vodohospodářskými orgány a agenturami, akademickou obcí a výzkumnými institucemi, soukromým sektorem, sociálními partnery a organizacemi občanské společnosti.

1.9. EU by měla vytvořit zvláštní nástroje na podporu spolupráce a společných politik v oblasti hospodaření s vodou v přeshraničních povodích jezer a řek v rámci EU i za jejími hranicemi.

1.10. EU by měla za zásadní součást modré diplomacie považovat ochranu mokřadů a biologické rozmanitosti a EHSV vyzývá k jejich začlenění do strategických priorit modré diplomacie.

1.11. Prioritou by se mělo stát udržitelné řízení přeshraničních řek, jezer a mokřadů v jihovýchodní Evropě vzhledem k jejich velkému významu pro ochranu evropské biologické rozmanitosti.

1.12. EHSV podporuje myšlenku, aby jedním z klíčových strategických cílů modré diplomacie byla modernizace rámce smluv OSN pro otázky související s vodou, a to s ohledem na nedávný mezinárodní vývoj a klimatickou a vodní krizi.

1.13. Zatímco hlavním cílem modré diplomacie je předcházet napětím a konfliktům souvisejícím s vodou, je zřejmé, že je třeba, aby EU současně přispívala k řešení konfliktů. EU má nejen možnost jednat jako prostředník mezi stranami zapojenými do konfliktů, ale mohla by také hrát významnou úlohu při spolupráci na obnově po skončení konfliktu.

1.14. EHSV doporučuje, aby byla přijata další opatření zabráňující využívání vody jako zbraně, čehož jsme byli opakovaně svědky v nedávných konfliktech. Nejzávažnějším případem je krize v Nové Kachovce, jejíž negativní sociální, hospodářské a environmentální dopady bude třeba teprve analyzovat.

1.15. EHSV zdůrazňuje, že je třeba, aby EU aktivně využívala svůj potenciál k nastolení míru a udržitelnosti a byla hnací silou inovací a změn ve Středomoří a v oblastech Blízkého východu a severní Afriky, kde jsou vody přesahující hranice států často předmětem sporů, což ještě zhoršuje změnu klimatu a dezertifikaci. V této souvislosti by měla být oceněna činnost Unie pro Středomoří a její odborné skupiny pro vodu a rozvíjeny užší spolupráce a synergie.

1.16. EHSV vítá dobrovolné závazky EU přijaté během konference OSN o vodě a vyzývá EU, aby dále využívala své stávající politické nástroje k hledání účinných a efektivních řešení v dlouhodobém horizontu.

1.17. Makroregionální strategie ve středomořském měřítku by skutečně mohla podpořit větší soudržnost v této oblasti na základě zásad postupného a dobrovolného přístupu, sdílené víceúrovňové správy a proměnné geometrie reagující na potřeby a územní specifika. Zastřešující makroregionální strategie, která by doplňovala rámce, iniciativy a programy, které již v této oblasti existují, by umožnila větší soudržnost a integraci těchto již zavedených opatření a zároveň by umožnila doplňkovost, racionálnější využívání zdrojů a účinnou společnou práci směřující k nalezení společného základu pro hospodářskou, sociální a environmentální soudržnost a řešení společných výzev.

1.18. Modrá diplomacie by měla rozvíjet strategické priority v regionech, kde je častý vodní stres a konflikty související s vodou, jako je Středomoří a oblast Blízkého východu a severní Afriky, kde členské i nečlenské státy EU čelí nebývalým výzvám souvisejícím s vodou. Je nezbytné, aby modrá dohoda vytvořila jasný středomořský rozměr a zaměřila se v souvislosti s vodou na oblast Blízkého východu a severní Afriky, a to vzhledem k akutní povaze vodního stresu.

1.19. Modrá diplomacie by měla věnovat zvláštní pozornost rovněž situaci v subsaharské Africe, zejména v sousedních regionech Sahelu, Afrického rohu, Nilu, přeshraničních povodích Nigeru a Konga, přeshraničních povodích Velkých jezer a Čadského jezera, a vytvořit proaktivní nástroje pro předcházení nárůstu migračních toků do Evropské unie související s vodní krizí.

2. Obecné připomínky

2.1. Ze všech přírodních zdrojů se voda stala tím nejcennějším. Celosvětový nedostatek vody je vážnou výzvou pro další lidský rozvoj a dosažení několika cílů udržitelného rozvoje OSN. Přestože tři čtvrtiny naší planety tvoří voda, většina hojně se vyskytující vody na Zemi není použitelná a pouze 2,5 % představují sladkou vodu, z níž je méně než 1 % snadno dostupné. Sladkovodní útvary navíc neustále čelí snižování kvality i kvantity.

2.2. EHSV konstatoval, že voda není pouhou komoditou, ale veřejným statkem zásadním pro lidský život. Snadný přístup k cenově dostupné vodě a sanitárním a hygienickým zařízením („WASH“) pro všechny je nezbytný pro veřejné zdraví a lidský rozvoj. V roce 2010 Valné shromáždění OSN výslovně uznalo lidské právo na vodu a hygienu a v roce 2020 bylo v rezolucích Rady pro lidská práva (43/32) zaručeno právo na přístup k vodě během konfliktů, například v případě palestinsko-izraelského konfliktu. Přibližně 2,2 miliardy lidí na celém světě však v současné době nemá přístup k pitné vodě a základním vodohospodářským službám a více než polovina světové populace nemá přístup k hygienickým zařízením v bezpečné kvalitě.

2.3. V současné době je vyčerpáno 30 % světových podzemních vod a stoupají obavy ohledně kvality podzemních vod. Přibližně 3,6 miliardy lidí čelí nejméně jeden měsíc ročně nedostatečnému přístupu k vodě a očekává se, že tento počet do roku 2050 vzroste na více než 5 miliard. Do roku 2050 se rovněž očekává 55 % nárůst poptávky po vodě, přičemž přibližně 1/3 světové populace nebude mít přístup ke kvalitní pitné vodě.

2.4. Podle Evropské agentury pro životní prostředí dochází k vodnímu stresu tehdy, pokud poptávka po vodě během určitého období překračuje dostupné množství nebo pokud špatná kvalita vody omezuje její používání. Vzhledem k tomu, že světová populace neustále roste a voda je stále vzácnější, lze očekávat konflikty související s vodou a geopolitickou nestabilitu na celém světě.

2.5. Otázky související s „WASH“ mají rovněž silný genderový a sociální rozměr. Bez bezpečně řízených služeb „WASH“ jsou ženy, dívky a děti zranitelnější vůči zneužívání, útokům a nemocem, což ovlivňuje jejich schopnost studovat, pracovat a důstojně žít. Obecně se uznává, že ženy a dívky jsou neúměrně zasaženy nedostatkem služeb „WASH“, jejich hlas a potřeby však často chybí při navrhování a provádění politik, což způsobuje jejich pokračující marginalizaci.

2.6. Služby „WASH“ musí být celosvětově inkluzivnější, a to i pokud jde o přístupnost pro osoby se zdravotním postižením. Sociální a fyzické překážky mohou oslabit zdraví a důstojnost osob se zdravotním postižením a absence vhodných zařízení by mohla dále ovlivnit vztahy, zápis do školy a zaměstnanost. Totéž platí i pro ostatní zranitelné skupiny.

2.7. Sladká voda má jakožto průřezový zdroj zásadní význam rovněž pro širokou škálu hospodářských odvětví, včetně zemědělství, průmyslu, cestovního ruchu, energetiky a dopravy. Voda tak významně přispívá k vytváření bohatství a pracovních míst. V regionech nejvíce zasažených nedostatkem vody by mohla míra růstu do roku 2050 poklesnout až o 6 % HDP.

2.8. Vodní stres ohrožuje odolnost některých oblastí světa, podněcuje nerovnosti a vyvolává obavy ohledně potravinového zabezpečení. Vodní stres a dezertifikace často vedou k sekuritizaci dodávek vody. Nerovný přístup k vodě podněcuje sociální nestabilitu a v důsledku toho vede k místním a mezinárodním konfliktům a napětím. Opět to budou ti nejchudší, kteří budou nejvíce trpět vodním stresem a dezertifikací. Od roku 2010 došlo na celém světě k více než 466 konfliktům z důvodu kontroly vodních zdrojů, z nichž většina se odehrála v Africe a na Blízkém východě. To může rovněž vést k válce a posílení migračních vln směrem na globální Sever, zejména do Evropské unie.

2.9. Změna klimatu rovněž zvyšuje četnost, intenzitu, rozsah a dobu trvání sucha v mnoha částech světa. Podle předpovědí může sucho do roku 2050 zasáhnout více než tři čtvrtiny světové populace⁽⁴⁾. Různé zprávy OSN odhadují, že do roku 2050 povede kombinace problémů a konfliktů souvisejících s vodou a klimatem k migraci přibližně miliardy lidí. Zejména na globálním Jihu je přístup k vodě velmi omezený. To dále podpoří vysídlování a migraci na globální Sever. EHSV proto žádá, aby byly v zájmu omezení tohoto vývoje místo přijímání opatření proti samotným uprchlíkům řešeny jeho hlavní příčiny (včetně nedostatku vody).

2.10. Konflikty jsou často spojeny s odklonem pro zavlažování nebo průmysl, zvládnutím nedostatku a záplav, znečištěním nebo plavbou. Vodní stres způsobený extrémními jevy a rostoucím nedostatkem vody však již vedl ke konfliktům kvůli přístupu k vodním zdrojům a kontroly nad nimi po celém světě. Klimatická krize tuto situaci ještě zhorší. Vzhledem k tomu, že přeshraniční vody tvoří 60 % světových sladkovodních toků a 153 zemí má území alespoň v jednom přeshraničním povodí řeky nebo jezera, zahrnují konflikty či spory v mnoha případech dvě nebo více zemí. EHSV proto vyzývá k vytvoření nástrojů k celosvětovému řešení nedostatku vody a k předcházení konfliktům.

2.11. Strany konfliktu, zejména na Blízkém východě, stále více využívají vodu jako zbraň. Negativním příkladem tohoto přístupu se stala syrská občanská válka. Syrská vláda přerušila přístup k vodě milionům civilistů, Islámský stát pravidelně zadržoval vodu komunitám pod svou kontrolou a Turecko bylo obviněno ze zastavení provozu vodárny Alouk. V lednu 2022 Rusko bombardovalo vodárnu v Idlibu⁽⁵⁾.

2.12. Jak se bohužel ukázalo během aktuální ruské invaze na Ukrajinu, zadržování nebo kontaminace vody slouží jako válečná zbraň⁽⁶⁾. Ve městě Mariupol ruské ozbrojené síly záměrně přerušily ukrajinskému obyvatelstvu přístup k pitné vodě, přičemž použily hrozbu dehydratací k tomu, aby přinutily obyvatelstvo vzdát se, a odepřely mu přístup k nejzákladnějším potřebám. Zničení přehrady Nová Kachovka celkovou krizi ještě zhoršilo.

3. Opatření v oblasti modré diplomacie a politická opatření

3.1. Nedostatek vody, související napětí a využívání vody jako zbraně představují rostoucí hrozbu pro mezinárodní mír a stabilitu. Voda by se však mohla stát nástrojem míru a rozvoje. Proto jsou nezbytná konkrétní opatření v oblasti modré diplomacie.

3.2. Modrá diplomacie (známá také jako diplomacie v oblasti vody nebo vodní diplomacie) byla popsána jako „dynamický, politicky orientovaný proces, jehož cílem je předcházet napětí souvisejícímu s vodou ve sdílených vodách, zmírňovat jej a řešit jej, a to současným využíváním diplomatických nástrojů, know-how v oblasti vody a mechanismů spolupráce nejrozličnějšími diplomatickými cestami“⁽⁷⁾.

⁽⁴⁾ <https://www.un.org/en/observances/desertification-day>.

⁽⁵⁾ <https://syriaaccountability.org/too-little-water-too-much-war-wheat-shortages-in-syria/>.

⁽⁶⁾ <https://www.unicef.org/press-releases/14-million-people-without-running-water-across-war-affected-eastern-ukraine>.

⁽⁷⁾ Keskinen a kol. 2021, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0022169421007873>.

3.3. Výzvy související s vodou zdůrazňují význam mezinárodních správních struktur při řízení vodních zdrojů a předcházení napětí souvisejícímu s vodou. Nedávná konference OSN o vodě v roce 2023 ⁽⁸⁾ byla vzácnou příležitostí k mobilizaci všech zúčastněných stran a ke sdílení informací o osvědčených postupech a opatřeních, která již byla přijata, jakož i o dobrovolném závazku k přijetí dalších opatření ⁽⁹⁾. EHSV považuje za důležité zajistit trvalou globální spolupráci na toto téma a řádné provádění dosud stanovených cílů. Zvláštní pozornost by měla být rovněž věnována rozvoji regionálních správních struktur se zaměřením na přeshraniční povodí řek a jezer.

3.4. Úmluva OSN o ochraně a využívání hraničních vodních toků a mezinárodních jezer (Úmluva o vodách) ⁽¹⁰⁾ přijatá v Helsinkách v roce 1992 a Úmluva OSN o právu využívání mezinárodních vodních toků pro neplavební účely ⁽¹¹⁾ z roku 1997 jsou jedinečnými mezinárodními právními nástroji, jejichž důležitým cílem je zajistit udržitelné využívání přeshraničních vodních zdrojů prostřednictvím spolupráce. Důležitými nástroji, které je třeba v plném rozsahu a urychleně provést, jsou kromě toho i další mezinárodní ujednání, jako např. Protokol o vodě a zdraví ⁽¹²⁾ a nedávno dohodnutá Úmluva OSN o volném moři.

3.5. Pařížská dohoda o změně klimatu a Agenda pro udržitelný rozvoj 2030 poskytují cenné pokyny, jak lze modrou diplomaci rozvíjet na celosvětové úrovni. Konkrétně cíl udržitelného rozvoje č. 6 se zaměřuje na čistou vodu a sanitační zařízení a zahrnuje mimo jiné úkoly pro přeshraniční hospodaření s vodou a pro mezinárodní spolupráci. Vzhledem k naléhavosti včasného provedení cíle udržitelného rozvoje č. 6, jeho úkolů a obecněji Pařížské dohody by jak strategie Global Gateway, tak nástroj NDICI – Globální Evropa mohly být v tomto ohledu konkrétními a účinnými nástroji.

3.6. Předcházení problémům a napětí souvisejícím s vodou by mělo být považováno za nejdůležitější činnost v oblasti modré diplomacie. Za tímto účelem by EU měla přispívat k udržitelnému hospodaření s vodními zdroji v celosvětovém měřítku. Vodohospodářská správa a úloha integrovaného hospodaření s vodními zdroji jsou uznávány jako klíčové procesy pro koordinovaný rozvoj vody, půdy a souvisejících zdrojů a udržitelné hospodaření s nimi.

3.7. Je rovněž nezbytné vypracovat mezinárodní politiky na podporu střídmostí a účinného využívání vody ve všech odvětvích hospodářství a společnosti, snížit znečištění podzemních a povrchových vod a obnovit znečištěné a znehodnocené vody.

3.8. Pokud jde o vazby mezi klimatem a vodou, velký význam a hodnotu má činnost Světové meteorologické organizace, neboť ta připravuje, podporuje a urychluje důležité projekty regionální spolupráce – např. monitorování a správu dat, řešení systémů včasného varování a analýzu klimatických změn a jejich dopadu na vodu, což jsou vše důležité složky modré diplomacie.

3.9. Vodní zdroje rovněž souvisejí s ochranou biologické rozmanitosti. Zatímco voda má zásadní význam pro zachování přírodních procesů a udržení prosperujících a zdravých ekosystémů, zdravá půda a ekosystémy nabízejí přirozené dlouhodobé skladování sladké vody. Lepší řízení a obnova půdních a vodních systémů poskytují udržitelná řešení v oblasti hospodaření s vodou a lze je rychle zavést při relativně nízkých nákladech a skromných technologických požadavcích.

3.10. Modrá diplomacie je navíc neoddelitelně spjata s diplomacií EU v oblasti zdraví, neboť odpovídající služby „WASH“ jsou nezbytnou podmínkou veřejného zdraví. Vzhledem k tomu, že voda je veřejným statkem, je zásadní zajistit odpovídající veřejnou infrastrukturu a zařízení, aby byl umožněn snadný přístup k čisté, bezpečné a cenově dostupné vodě pro všechny. Náležitá pozornost by měla být rovněž věnována řádnému nakládání s odpadními vodami.

3.11. Za tímto účelem by EU měla podporovat celosvětový přístup k cenově dostupné vodě pro všechny a usnadňovat udržitelné hospodaření s vodou prostřednictvím spolupráce v oblasti infrastruktury, technologií a odborných znalostí v rámci hospodářských partnerství a rozvojové spolupráce. Vynikajícím nástrojem je v tomto ohledu strategie Global Gateway ⁽¹³⁾.

⁽⁸⁾ <https://sdgs.un.org/conferences/water2023>.

⁽⁹⁾ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7443-2023-INIT/en/pdf>.

⁽¹⁰⁾ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXVII-5&chapter=27&clang=_en.

⁽¹¹⁾ <https://unece.org/environment-policy/water/un-watercourses-convention>.

⁽¹²⁾ <https://unece.org/environment-policy/water/protocol-on-water-and-health/about-the-protocol/introduction>.

⁽¹³⁾ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/global-gateway_cs.

3.12. Přidělení odpovídajících finančních prostředků na zlepšení stávajících zařízení a infrastruktury a případně na výstavbu nových je základní podmínkou pro zajištění spravedlivého přístupu k čisté vodě pro celou světovou populaci. Veřejné i soukromé financování (včetně fondů EU a Nástroje pro oživení a odolnost a financování ze strany EIB a EBRD) je nezbytné pro dlouhodobé investice do hospodaření s vodou a infrastruktury v oblasti vody. Prostřednictvím svého evropského jižního sousedství se EU podílí na opatřeních souvisejících s vodou, která pomáhají mobilizovat finanční prostředky na hospodaření s vodou, účinné využívání vody, sanitární zařízení a opětovné využívání odpadních vod, odstraňování znečištění (zejména znečištění plasty) a přizpůsobení se změně klimatu.

3.13. Nové technologie mají potenciál přinést významné výsledky v odvětví vodního hospodářství. Zlepšení hospodaření s vodou vyžaduje výzkum a inovace, sdílení údajů a znalostí a zároveň pokračující podporu přechodu na digitální vodohospodářská řešení. EU je odhodlána podporovat výzkum v oblasti vody, včetně mezinárodní spolupráce v oblasti výzkumu a inovací, jako v případě partnerství v oblasti výzkumu a inovací ve středomořské oblasti (PRIMA) (dostupnost vody pro zemědělství) s finančními prostředky ve výši 494 milionů EUR na období 2018–2024.

3.14. EU by rovněž měla zvýšit povědomí o zásadní úloze vody při vytváření hospodářsky, sociálně a environmentálně udržitelného rozvoje. Je zapotřebí zejména lepší pochopení vzájemných propojení mezi různými úlohami vody a vzájemných závislostí různých subjektů. Vztah mezi vodou, energií a potravinami je typickou vazbou, která by měla být hodnocena jako celek. Na druhé straně by EU mohla pomoci identifikovat rizika související s vodou a napětí mezi různými subjekty.

3.15. Kromě zvyšování povědomí může EU podporovat odbornou přípravu a zlepšování technických a řídicích kapacit organizací působících v odvětví vodního hospodářství a vodohospodářské správy obecně. EU by také mohla hrát aktivnější úlohu při zlepšování a usnadňování sítí modré diplomacie vzhledem k tomu, že ta vyžaduje spolupráci mezi různými subjekty: zástupci vlád, vodohospodářskými orgány a agenturami, akademickou obcí a výzkumnými institucemi, soukromým sektorem a organizacemi občanské společnosti, a to rovněž s využitím potenciálu žen.

3.16. Občanská společnost hraje klíčovou úlohu při prosazování nových nástrojů, programů nebo strategií týkajících se otázek vody. Iniciativy, jako je „Right2Water“, což je první evropská občanská iniciativa, která pomohla pochopit vodu jako nástroj v oblasti lidských práv a zahraniční politiky⁽¹⁴⁾, ukazují hodnotu občanské mobilizace. Cílem evropského klimatického paktu je stát se živým prostorem pro sdílení informací, diskusí a jednání ohledně klimatické krize zapojením občanů, jejich organizací a podniků.

3.17. Pokud jde o prosazování modré diplomacie při provádění obchodních dohod uzavřených EU a třetími stranami, cenné nástroje představují interní poradní skupiny EHSV, neboť sdružují podnikatelské organizace, odbory a environmentální organizace.

3.18. EHSV poukazuje na to, že voda je veřejným statkem, a proto by měla být přístupná všem za dostupnou cenu. S rostoucím nedostatkem vodních zdrojů se k vodě uplatňuje obchodní přístup. Ačkoli takový přístup by mohl nabízet určité výhody při přerozdělování tohoto nedostatkového zdroje, měla by být přijata opatření k zajištění soběstačnosti všech regionů, a to za využití obchodních dohod a jednání a s přihlédnutím ke skutečnosti, že voda je veřejným statkem, a nikoli pouze komoditou, a v případě nezbytnosti prostřednictvím přijetí právních předpisů po konzultaci s příslušnými zúčastněnými stranami.

3.19. Kromě tradičních mezinárodních úmluv o vodě a cílů udržitelného rozvoje existuje řada dvoustranných, regionálních a globálních orgánů, nástrojů a procesů, v nichž může EU přispět k diplomacii v oblasti vody.

3.20. Přeshraniční řeky v Evropě vyvolávají řadu otázek týkajících se znečištění vod a sdílení vody, které je třeba řešit. Jak prokázaly případy Dunajské komise, Ústřední komise pro plavbu na Rýně (CCNR), Mezinárodní komise pro povodí Sávy a Moselské komise, existuje rozsáhlý soubor evropských zkušeností souvisejících s řekami, které by mohly být využity v rámci činností EU v oblasti modré diplomacie.

⁽¹⁴⁾ <https://right2water.eu/>.

3.21. S ohledem na evropské zkušenosti související s vodou a sanitárními zařízeními a na vědecké poznatky a zdroje by – v rámci aktivního úsilí EU o modrou diplomacii – mělo být zřízeno evropské středisko pro vodu přímo podřízené GŘ ENV a ESVČ, jež by členskými státy i dalšími zeměmi pomáhalo řešit otázky související s vodou v evropském sousedství i jinde.

3.22. Sdílení informací o postupech a zkušenostech členských států v oblasti modré diplomacie je pro EU důležitým způsobem, jak posílit svůj vliv. Finsko například zahájilo projekt „Spolupráce v oblasti vody a mír – finská vodní cesta“⁽¹⁵⁾, jehož cílem je posílit diplomatickou spolupráci Finska v oblasti vody na mezinárodní úrovni, podpořit mezinárodní přeshraniční dohody a jejich provádění, určit potřeby týkající se odborné přípravy a budování kompetencí ohledně diplomacie v oblasti vody a reagovat na ně a prohloubit spolupráci mezi odborníky v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky, zprostředkování míru a vodního hospodářství.

4. Středomoří a oblast Blízkého východu a severní Afriky

4.1. Oblast Středomoří se otepluje o 20 % rychleji, než je celosvětový průměr, a již nyní čelí velkým výzvám souvisejícím s vodním stresem. Existují rozsáhlé důkazy o tom, že změna klimatu zasáhne Středomoří různými způsoby, odvětví rybolovu a biologická rozmanitost budou ohroženy invazivními druhy, region se stane sušším a teplejším a intenzita extrémních jevů a sucha se zvýší. Středomořské členské státy EU jsou stále více ohroženy dezertifikací, která postihuje především pobřežní a ostrovní regiony.

4.2. Navzdory významným rozdílům na nižší než regionální úrovni čelí celý region Blízkého východu a severní Afriky podobným výzvám. Hybnou silou rizik souvisejících s vodou v těchto zemích jsou mimo jiné rostoucí počet obyvatel a poptávka po vodě, změna klimatu a zastaralé systémy hospodaření s vodou. Špatná správa věcí veřejných, korupce a opakující se konflikty navíc téměř znemožňují provádět protipatření.

4.3. Rozsáhlé oblasti subsaharské Afriky čelí značným problémům souvisejícím s vodním stresem. Nedostatečná reakce na mezinárodní úrovni pravděpodobně povede k migračním vlnám, konfliktům uvnitř států a mezinárodním konfliktům.

4.4. Vzhledem k tomu, že mnoho průmyslových odvětví potřebuje vodu, aby byla produktivní, např. zemědělství a energetika, může nedostatek vody ohrozit celá hospodářská odvětví ve Středomoří a v zemích Blízkého východu a severní Afriky, která významně přispívají k HDP. EHSV zdůrazňuje, že tato odvětví musí zintenzívnit své úsilí o co největší zlepšení účinného využívání a opětovného využívání vody.

4.5. Významný dopad na vodní stres v celém Středomoří může mít nekontrolovaný růst cestovního ruchu. Očekává se, že objem příchozích globálních cestujících bude v nadcházejících letech dále růst, což povede k vysokému antropogennímu tlaku, který bude mít v kombinaci se závažnými změnami ve využívání půdy přímý dopad na spotřebu vody a půdy a degradaci ekosystémových služeb.

4.6. Ačkoli se země jako Malta, Izrael a Španělsko staly lídry v oblasti hospodaření s vodou a účinného využívání vody, regionální spolupráce na toto téma je stále nedostatečná. Středomořská strategie pro udržitelný rozvoj však poskytuje všem zúčastněným stranám integrační politický rámec s cílem převést Agendu pro udržitelný rozvoj 2030 na regionální, nižší než regionální, celostátní a místní úroveň ve Středomoří. Cennou platformu pro sdílení informací a podporu společných cílů a zkušeností zemí, jako je Jordánsko, Maroko a Palestina, týkajících se nedostatku vody – například co se týče opatření zaměřených na budování odolnosti s cílem čelit otřesům způsobeným změnou klimatu – poskytuje rovněž Unie pro Středomoří a její odborná skupina pro vodu.

4.7. Vzhledem k tomu, že vody přesahující hranice států ve Středomoří a v oblastech Blízkého východu a severní Afriky často vedou ke sporům, které ještě více prohlubují problémy způsobené změnou klimatu a dezertifikací, má EU potenciál stát se hnací silou změn na mezinárodní a regionální úrovni a využívat své stávající politické nástroje k hledání účinných a efektivních řešení v dlouhodobém horizontu. V rámci nástroje NDICI – Globální Evropa vyčlenila EU více než 380 milionů EUR, čímž ve spolupráci se zeměmi, organizacemi povodí a regionálními orgány přispěla ke strategii Global Gateway pro přeshraniční hospodaření s vodou.

⁽¹⁵⁾ <https://sdgs.un.org/partnerships/water-cooperation-and-peace-finnish-water-way-water-diplomacy-project>.

4.8. Evropská unie se v rámci svého probíhajícího partnerství s Programem OSN pro životní prostředí (UNEP) v oblasti klimatické a environmentální bezpečnosti zavázala k propojení bezpečnosti a vody v přeshraniční spolupráci v oblasti hospodaření s vodou. Užitečnými pokyny pro přeshraniční spolupráci by mohly být jak Úmluva OSN o vodních tocích z roku 1997, tak Úmluva o vodě z roku 1992.

4.9. Povodí řek Nil, Jordán, Orontes, Tigris–Eufrat a Evros/Marica upoutala pozornost celého světa kvůli sporům o přidělování vody na pití, zavlažování a výrobu energie. Tyto spory představují výzvu pro mír a stabilitu v daných regionech.

4.10. Přeshraniční povodí jezer, jako jsou Mrtvé moře, Ochrid, Prespanské jezero a Skadarské jezero, rovněž vzbudila značnou pozornost vzhledem k jejich úloze při ochraně biologické rozmanitosti a k hrozbě degradace v důsledku neudržitelného zemědělství, nezákonného rybolovu a rozvoje cestovního ruchu.

4.11. V oblastech Středomoří a Blízkého východu a severní Afriky se nacházejí některé z nejdůležitějších světových mokřadů, jejichž ochrana si zaslouží zvláštní pozornost, pokud jde o biologickou rozmanitost, nezákonný rybolov a vodní zdroje.

4.12. Spolupráce mezi členskými státy EU sdílejícími řeky, jako jsou Portugalsko a Španělsko, Řecko a Bulharsko, nedosahuje požadovaných úrovní.

4.13. Spolupráce mezi členskými státy EU a kandidátskými zeměmi EU, které sdílejí řeky (např. Řecko a Albánie a Řecko a Severní Makedonie, Chorvatsko a Bosna a Hercegovina), není zdaleka uspokojivá. Zároveň existují dva osvědčené postupy, které si zaslouhují být vyzdvíženy: 1) spolupráce mezi zeměmi sdílejícími systém zvodní Dinárského krasu (Albánie, Bosna a Hercegovina, Chorvatsko a Černá Hora), která umožňuje lepší vnitrostátní a regionální přístupy k řízení tohoto jedinečného sladkovodního zdroje, jež je třeba rozvinout s cílem řešit související ochranu ekosystémů a zlepšit kvalitu vody (UNESCO IHP 2016). Zachování odtoku podzemních vod do moře udržuje cenné ekosystémy na křižovatce pevninského a mořského prostředí; 2) rámcová dohoda o povodí Sávy z roku 2002, která je prvním poválečným mnohostranným rámcem přijatým zeměmi bývalé Jugoslávie, ukazuje, jak může regionální spolupráce v oblasti vody motivovat a upevňovat úsilí o budování míru.

4.14. Rámec Unie pro Středomoří pro opatření v oblasti vodohospodářství do roku 2030 a její čtyři pracovní skupiny (WEFE: vazba voda-energetika-potraviny-ekosystémy, WEM: voda-zaměstnanost-migrace, WASH: voda-hygiena-sanitace, WCCA: voda a opatření v oblasti změny klimatu) zřízené ve spolupráci s různými subjekty občanské společnosti včetně Globálního partnerství pro vodu, Středomořské a meziislámské sítě pro rozvoj a řízení vodních zdrojů (INWRDAM – Inter-Islamic Network on Water Resources Development and Management), které spojují státy na severu a jihu Středomoří (Itálie–Turecko, Řecko–Libanon, Malta–Egypt) a podporují společné vodohospodářské politiky, jsou velmi vítány a představují zářný příklad pro tento region i pro oblasti mimo něj.

V Bruselu dne 21. září 2023.

předseda
Evropského hospodářského a sociálního výboru
Oliver RÖPKE